

GESPECIALISEERD RECREATIEMEDEWERKER

DERDE GRAAD BSO SPECIALISATIEJAAR

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

VVKSO – BRUSSEL D/2014/7841/006
In voege vanaf 1 september 2014

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Inhoud

1	Inleiding en situering van het leerplan	3
1.1	Nieuwe studierichting	3
1.2	Een geïntegreerd leerplan.....	3
1.3	Lessentabel.....	3
2	Beginsituatie en instroom	4
3	Logisch studietraject	6
4	Christelijk mensbeeld	7
5	Opbouw en samenhang	8
5.1	Opbouw volgens thema	8
5.2	Intense samenwerking met de vakken van de basisvorming	8
6	Doelstellingen	9
6.1	Algemene doelstelling.....	9
6.2	Specifieke doelstellingen.....	10
7	Minimale materiële vereisten	19
7.1	Algemeen	19
7.2	Infrastructuur	19
7.3	Materiële en didactische uitrusting.....	19
8	Geïntegreerde Proef	21
9	Stage/werkplekieren.....	22
10	Bibliografie	23

1 Inleiding en situering van het leerplan

1.1 Nieuwe studierichting

Vanaf 1 september 2014 wordt in het derde leerjaar van de derde graad bso de studierichting Gespecialiseerd recreatiemedewerker opgestart. Dit is een vervolgopleiding van het in 2012 opgestarte 'Onthaal en recreatie' in de derde graad bso. Dit leerplan is dan ook volledig nieuw.

Het studierichtingsprofiel bepaalt dat deze studierichting een arbeidsmarktgerichte opleiding is die de leerlingen in staat wil stellen om dienstverlening te verzorgen aan toeristen en recreanten in een **internationale context**, op uitvoerend niveau. Hierbij worden recreatieve activiteiten uitgevoerd en worden de toeristen begeleid bij diverse activiteiten binnen en buiten hun vakantieverblijfplaats.

Gedurende de opleiding wordt bijzondere aandacht besteed aan:

- sociale en communicatieve vaardigheden, in meerdere talen;
- attitudes zoals klantvriendelijkheid, flexibiliteit, stressbestendigheid en creativiteit;
- onthalen toeristen;
- reserveren van een verblijf en/of activiteit;
- begeleiden en animeren;
- werken in een internationaal team;
- zelfredzaamheid.

Stage maakt integraal deel uit van de opleiding. Een voldoende lange blokstage moet de leerlingen de kans geven om zo goed als mogelijk kennis te maken met de reële werksituatie in een toeristische context. Leerlingen kunnen er werkervaring opdoen en hun zelfstandigheid verder ontwikkelen.

1.2 Een geïntegreerd leerplan

De integratie tussen theorie en praktijk vormen een fundamenteel uitgangspunt. De leerplandoelstellingen en leerinhouden worden zodanig aangeboden dat de theorie en praktijk als één geheel worden ervaren. De doelstellingen worden bereikt vanuit geïntegreerde cases: het opsplitsen in vakken staat te ver af van de realiteitsgebonden situaties die we willen verkennen, aanleren en inoefenen.

Leerkrachten werken dus steeds in samenspraak om het geheel van doelstellingen te bereiken.

Het werken aan de basiscompetentie '**klantgericht handelen, binnen de eigenheid van een organisatie en in samenwerking met een team**' loopt als een rode draad doorheen de opleiding.

1.3 Lessentabel

Voor de lessentabel verwijzen we naar de website van het VVKSO.

www.vvksso.be > lessentabellen > 3de graad > bso > specialisatiejaar > Gespecialiseerd recreatiemedewerker

2 Beginsituatie en instroom

De leerlingen moeten voldoen aan de instapvereisten van een 3de leerjaar van de 3de graad bso. De meest logische vooropleiding is de 3de graad 'Onthaal en recreatie'.

Leerlingen die de derde graad 'Onthaal en recreatie' gevolgd hebben, vinden hier een vervolgopleiding waarbij de reeds bereikte competenties worden uitgebreid. Deze uitbreiding zal zowel in de diepte als in de breedte gebeuren: in de diepte worden in het specialisatiejaar een aantal competenties toegepast op een internationale context, waarbij de talencomponent nog belangrijker wordt. In de breedte worden nog nieuwe competenties aangereikt, waardoor de tewerkstellingsmogelijkheden verder verruimen.

Jongeren die voor deze richting kiezen, willen werken met recreanten en toeristen in een ontspannen sfeer van vakantie. Ze gaan graag om met mensen uit diverse leeftijdscategorieën en van diverse sociale en culturele achtergronden. Ze zijn sociaal, communicatief vaardig, sportief en creatief ingesteld.

Heel wat doelstellingen uit de derde graad worden hernomen, maar zullen in dit specialisatiejaar leiden tot een hoger competentieniveau. Er wordt verwacht dat zij-instromers de basis hiervan bezitten a.d.h.v. elders opgedane ervaring en zich hierin verder bijwerken. De school kan aanvankelijk gedifferentieerd werken aangepast aan de reeds verworven competenties van de leerlingen.

Verwachtingen voor kandidaat-leerlingen :

- **een meer dan gemiddelde kennis van moderne vreemde talen en een sterke motivatie om zich hier verder in te vervolmaken**

Aangezien er gewerkt zal worden binnen een internationale context is de vaardigheid om vlot te communiceren in verschillende talen een minimale vereiste. Er wordt van de instromers verwacht dat ze al een stevige mondelinge vaardigheid hebben voor Frans en Engels of Duits. Eventueel moet hier voor de start van de opleiding extra aandacht aan besteed worden. Tijdens het zevende specialisatiejaar krijgen ook nieuwe schriftelijke vaardigheden in de MVT extra aandacht om bv. korte berichten te kunnen opstellen en reservaties correct af te handelen.

In het kader van de stage zal steeds een minimale basiskennis van de lokale taal verwacht worden (indien geen Frans, Engels of Duits).

De taalvaardigheden dienen meerdere doelstellingen:

- professioneel contact met klanten;
- professionele en persoonlijke contacten met collega's;
- persoonlijke contacten met de bevolking van de bestemming.

- **een sociaal profiel**

Doordat deze studierichting opleidt tot beroepen waarbij de omgang met mensen centraal staat, wordt van de leerlingen verwacht dat zij bereid zijn zich flexibel op te stellen. De leerlingen moeten over voldoende sociale vaardigheden beschikken om vlot en respectvol te kunnen omgaan met klanten en met hun team. De internationale context vraagt om hier extra aandacht aan te besteden. Zowel de toeristen, de teamleden als de lokale bevolking verwachten een correcte en passende omgang. Bovendien verblijft men lange tijd binnen eenzelfde werkteam, waarbij conflictbeheersing van pas kan komen.

- **een gezonde dosis energie en creativiteit**

Om in internationale vakantieverblijven te werken, is een bereidheid nodig om steeds druk in de weer te zijn voor anderen. Dit veronderstelt een gezonde dosis energie om zich steeds opnieuw in te spannen voor een aangename ontspanning van recreanten en vakantiegangers. Er zijn soms piekmomenten die hectisch kunnen zijn. Stressbestendigheid en doorzettingsvermogen is hier dus onmisbaar. Creativiteit kan helpen om onverwachte situaties al dan niet ludiek op te vangen.

Er wordt bovendien verwacht dat de leerlingen een sportieve ingesteldheid hebben en beschikken over goede motorische vaardigheden. Vanuit de eindtermen van de eerste graad LO wordt verwacht dat ze een initiatie reddend zwemmen onder de knie hebben en bereid zijn om aan wateractiviteiten deel te nemen.

- **zin voor verantwoordelijkheid en administratieve correctheid**

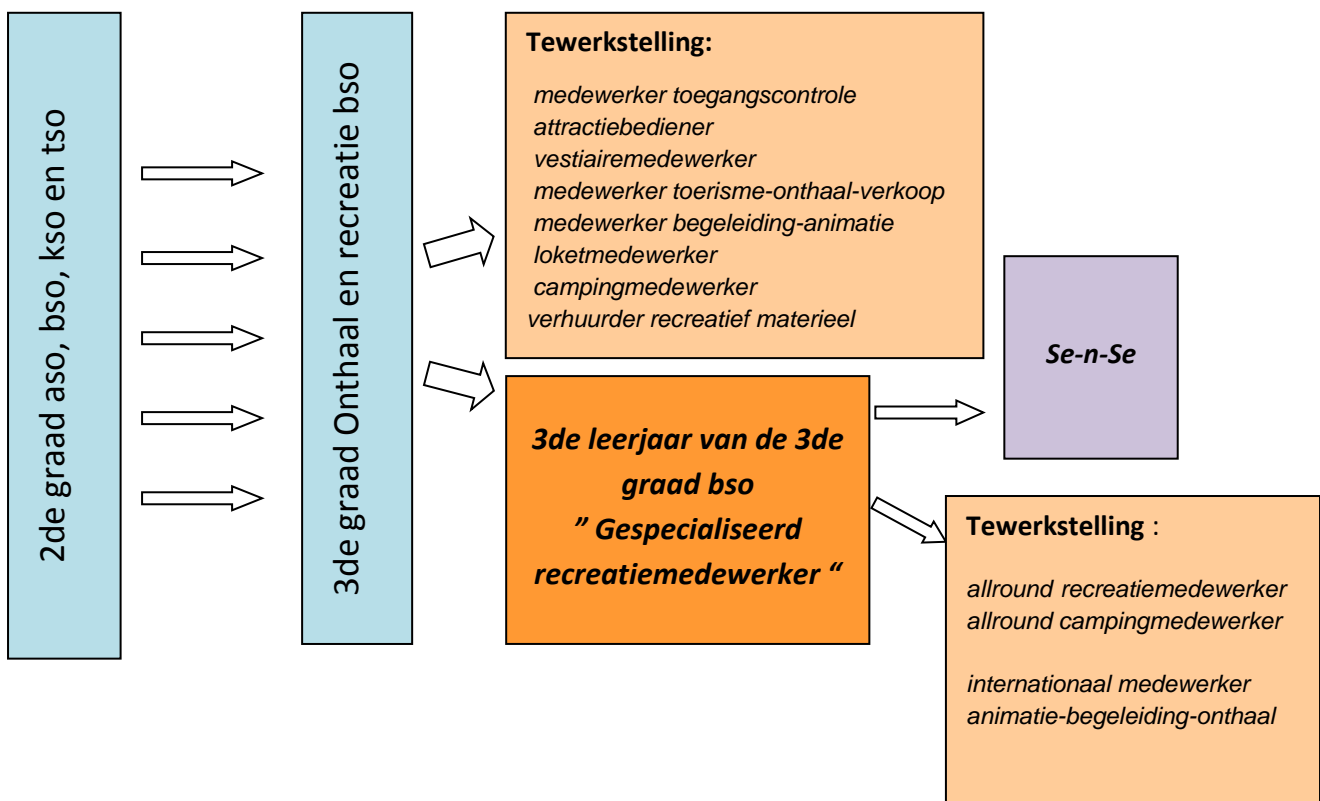
Vakantiegangers houden zich bij voorkeur niet bezig met administratieve bezigheden en willen dat alles correct voor hen wordt geregeld. Er wordt van de leerlingen verantwoordelijkheid verwacht zodat alle acties tot in de puntjes verzorgd, veilig en correct worden afgehandeld. Flexibiliteit zal hier vaak verwacht worden, zowel qua invulling van het takenpakket als qua tijdsbesteding.

3 Logisch studietraject

De derde graad onthaal en recreatie is de logische vooropleiding voor dit specialisatiejaar.

Na het beëindigen van het derde leerjaar van de derde graad Gespecialiseerd recreatiemedewerker liggen verschillende mogelijkheden open :

- meteen aan de slag gaan. Zowel binnenlandse als buitenlandse vakantiebedrijven bieden jobs aan voor meertalige mensen. Vele jobs zijn seizoensgebonden. Het is in deze sector dan ook logisch dat men verschillende seizoensgebonden functies combineert. bv. zomervakantie en wintersport, administratie in de winterperiode, culturele sector in de winterperiode... dit zorgt voor extra uitdagingen.
- verder studeren in een Se-n-Se, bv. Toerisme en recreatie, zal voor een aantal sterk gemotiveerde leerlingen, de mogelijkheid bieden om hun competenties verder uit te breiden.

4 Christelijk mensbeeld

Ons onderwijs streeft de vorming van de totale persoon na waarbij het christelijke mensbeeld centraal staat. Onderstaande waarden zijn dan ook altijd na te streven tijdens alle handelingen:

- respect voor de medemens;
- solidariteit;
- zorg voor milieu en leven;
- respectvol omgaan met eigen geloof, anders gelovigen en niet-gelovigen;
- vanuit eigen spiritualiteit omgaan met ethische problemen.

Aangezien de leerlingen uit de richting 'Gespecialiseerd recreatiemedewerker' in contact komen met zeer uiteenlopende doelgroepen in zeer uiteenlopende bestemmingen en het tot hun voornaamste taak behoort te zorgen dat recreanten en toeristen na afloop tevreden zijn van hun activiteit, is een respectvolle houding een noodzakelijke voorwaarde. Respect en verdraagzaamheid ten opzichte van andere geloofsovertuigingen en culturen kunnen dus niet ontbreken.

5 Opbouw en samenhang

5.1 Opbouw volgens thema

De algemene doelstelling '**Klantgericht handelen, binnen de eigenheid van een organisatie en in samenwerking met een team**' komt binnen elk thema aan bod.

Deze algemene doelstelling wordt uitgewerkt in 8 thema's, telkens verwoord in een specifieke doelstelling.

De specifieke doelstellingen worden verfijnd in leerplandoelstellingen.

De volgorde van de doelstellingen in dit leerplan bepalen in geen geval de volgorde van de te behandelen onderwerpen. Het leerkrachtenteam kiest uit de thema's deze doelstellingen waarmee binnen een case of project geïntegreerd kan gewerkt worden. Zo worden verschillende doelstellingen uit verschillende thema's samen verwerkt, zoals dit ook in professionele situaties gebeurt. De keuze wordt bepaald door de complexiteit, de infrastructurele mogelijkheden, de extra-muros locaties en eventueel de periode van het jaar. Communicatieve vaardigheden, komen binnen elke case of project aan bod en worden als dusdanig aangeleerd en ingeoefend.

5.2 Intense samenwerking met de vakken van de basisvorming

5.2.1 Met de taalvakken

Communicatieve en sociale vaardigheden vormen de rode draad doorheen deze opleiding. De internationale werkcontext vereist een vlotte meertaligheid, in functie van het omgaan met klanten, collega's en locals. Praktische vaardigheden staan voorop. Aangezien in dit specialisatiejaar eveneens een aantal administratieve taken geleerd wordt, komen ook de nodige schriftelijke vaardigheden hiervoor aan bod.

Een goede samenwerking met de taalleerkrachten is erg belangrijk. Zij worden mee betrokken in de voorbereiding en de uitvoering van cases en projecten. Het is echter de verantwoordelijkheid van de leraar Recreatie om erover te waken dat alle doelstellingen in dit leerplan gerealiseerd worden.

Regelmatig overleg, het samen opmaken van een (jaar)planning, afspraken omtrent standaard-uitdrukkingen, opbouw van gesprekken... maakt het voor de leerlingen gemakkelijker om de transfer naar het werkveld te kunnen maken.

Anderzijds wordt van de taalleerkrachten verwacht dat zij ook aandacht hebben voor de algemene doelstelling van deze studierichting: klantgericht handelen, binnen de eigenheid van een organisatie en in samenwerking met een team.

5.2.2 Met de andere vakken van de basisvorming

Vakken als Pav en LO kunnen helpen met het bereiken van de doelstellingen. Zo kan bv. in Pav meegewerkt worden aan de voorbereiding op een buitenlands verblijf en/of het bekijken van diverse culturen. LO werkt mee met beweging/dans/show.

6 Doelstellingen

6.1 Algemene doelstelling

Klantgericht handelen, binnen de eigenheid van een **organisatie** en in samenwerking met een **team**.

Deze algemene doelstelling is essentieel in elk onderdeel van dit leerplan.

Elke specifieke doelstelling is uitdrukkelijk gelinkt aan één of meerdere aspecten van deze overkoepelende doelstelling. Namelijk aan het klantgerichte, het organisatiegerichte of het teamgerichte. We geven dit hieronder schematisch weer.

		Klantgericht	Organisatie-gericht	Teamgericht
1	De klant/toerist onthalen en begeleiden in het Nederlands en in 2 moderne vreemde talen.	X	X	X
2	Show en podiumvoorstellingen als lid van een team voorbereiden en uitvoeren.	X		X
3	Reserveren en verkopen van activiteiten en verblijf in het eigen bedrijf.	X	X	
4	Het eigen handelen afstemmen op de socio-culturele kenmerken van de internationale bestemming.	X		
5	Inzicht verwerven in diverse aspecten van het leven op een buitenlandse stage/werkplaats en zich hierop voorbereiden.		X	X
6	Informatie verwerven en doorgeven in het Nederlands en 2 moderne vreemde talen.	X	X	
7	Meewerken aan het activiteitenprogramma voor diverse doelgroepen.	X	X	X
8	Zorg dragen voor de veiligheid van de vakantiegangers, de eigendommen en de omgeving.	X	X	

6.2 Specifieke doelstellingen

De doelstellingen in dit leerplan zijn opgebouwd vanuit de algemene doelstelling: klantgericht handelen, binnen de eigenheid van een organisatie en in samenwerking met een team.

Bij elk thema komen aspecten van deze algemene doelstelling aan bod (klantgericht, organisatiegericht, teamgericht). Naast elke specifieke doelstelling staat daarom vermeld aan welke van deze 3 aspecten wordt gewerkt. Op die manier wordt erover gewaakt dat deze essentiële componenten voldoende aandacht krijgen.

1 De klant/toerist onthalen en begeleiden in het Nederlands en in twee moderne vreemde talen (*)¹.		Klantgericht Organisatiegericht Teamgericht
Leerplandoelstellingen	Ondersteunende kennis, vaardigheden en attitudes	
1.1 Vlot communiceren met toeristen/klanten in verschillende communicatieve situaties.	<ul style="list-style-type: none"> • begroeting • afscheid nemen • zichzelf voorstellen • uitnodigen voor activiteiten 	
1.2 De communicatie aanpassen aan de klant/groep.		
1.3 Korte nota's nemen tijdens een gesprek.	<ul style="list-style-type: none"> • noteertechnieken • actief luisteren 	
1.4 Non-verbale communicatie afstemmen op de klant/groep.	<ul style="list-style-type: none"> • positie en afstand • oogcontact • stemgebruik • mimiek • luister/spreekhouding 	
1.5 Bij een groep afwisselend en verstaanbaar in 2 moderne vreemde talen spreken in courante situaties.	verstaanbaar : <ul style="list-style-type: none"> • correct • vlot • beleefd • volume • articulatie courante situaties : <ul style="list-style-type: none"> • onthaal aan de balie • verwelkoming/afscheid • uitnodigen voor activiteit • activiteit toelichten • wegwijs maken in eigen bedrijf 	
1.6 Handelen naar de huisstijl van het eigen bedrijf.	<ul style="list-style-type: none"> • bedrijfsvisie • normen en waarden • huisregels • imago • visuele identiteit 	
1.7 Mededelingen communiceren in een correcte taal, zowel mondeling als schriftelijk en m.b.v. moderne mediatechnieken.	<ul style="list-style-type: none"> • verwelkoming • voorstelling activiteiten • sociale media • affiches • spellingcontrole • praktische en organisatorische mededelingen 	

¹ in samenwerking met de taalvakken

1.8 Bedienen van koffie en drank.	<ul style="list-style-type: none"> • basis barservice • verwelkomingsdrink • hygiënevoorzorgen
1.9 Vestiaireactiviteiten uitvoeren.	<ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijkheid • betrouwbaarheid • voorbereiding • veiligheid • diverse systemen • correcte bewaring
1.10 Praktische informatie doorgeven binnen het team.	<ul style="list-style-type: none"> • verantwoordelijkheidszin • correctheid

Pedagogisch-didactische wenken

- ✓ Leerlingen weten op voorhand wat de criteria voor evaluatie zullen zijn. Bij evaluatie gaat eveneens voldoende aandacht naar feedback en opvolging.
- ✓ Het accent wordt hier gelegd op de vreemde talen. Vele van bovenstaande doelstellingen werden in de derde graad reeds geoefend en zijn door de meeste leerlingen in het Nederlands geen probleem meer. Daar het verwachte taalniveau voor deze leerlingen vrij hoog ligt, zal het dus noodzakelijk zijn om veel kansen te voorzien om te oefenen.
- ✓ Noteren mag in het Nederlands terwijl het gesprek in een vreemde taal gebeurt: oefening is wellicht nodig.
- ✓ Afwisselend in 2 talen spreken vergt oefening. Geef voldoende kansen. Houd er rekening mee dat het hier niet om onverwachte gesprekken gaat: enerzijds wordt veel gebruik gemaakt van chunks/standaardzinnen, anderzijds zijn vele situaties voorbereid en routine.

2 Show en podiumvoorstellingen als lid van een team voorbereiden en uitvoeren.		Klantgericht Teamgericht
Leerplandoelstellingen	Ondersteunende kennis, vaardigheden en attitudes	
2.1 Meehelpen met de organisatie van shows en voorstellingen.	<ul style="list-style-type: none"> • doelpubliek • timing • infrastructurele mogelijkheden/ oden • benodigdheden 	
2.2 Draaiboek lezen, aanvullen en wijzigen in functie van de praktische uitvoering.	<ul style="list-style-type: none"> • infrastructuur • extra materiaal • tijdsaanpassing • weersomstandigheden • publiek 	
2.3 Diverse voorstellingen creatief uitwerken in functie van o.a. thema, doelgroep of seizoen.	<ul style="list-style-type: none"> • thema: bv. piraat, circus, ridders, sprookje... • seizoen: bv. halloween, carnaval, • doelgroep: bv. kinderen, jongeren, gezinnen, senioren... 	
2.4 Creatieve ideeën aan het team voorstellen.		
2.5 Affiches, aankondigingen of flyers maken zowel manueel als met behulp van ICT.	<ul style="list-style-type: none"> • teken en schildertechnieken • lay-out • specifieke ICT 	
2.6 De materiële voorbereiding zorgvuldig en planmatig uitvoeren.	<ul style="list-style-type: none"> • materialen/apparatuur reserveren • materialen ter plaatse brengen • decor 	

2.7	Apparatuur aansluiten, testen en kleine herstellingen uitvoeren.	<ul style="list-style-type: none"> • verlichting • muziek • boxen • micro's • beamer...
2.8	De zaal en het podium opstellen.	<ul style="list-style-type: none"> • diverse opstellingen • akoestiek • veiligheid
2.9	De eigen specifieke rol inoefenen.	<ul style="list-style-type: none"> • podiumtechnieken • danstechnieken • zangtechnieken • presentatietechnieken
2.10	Zich aanpassen aan de diversiteit binnen het team.	
2.11	Een voorstelling uitvoeren voor een publiek.	
2.12	Diverse acts aan elkaar praten.	<ul style="list-style-type: none"> • verwelkoming • programma • creatieve teksten • prijsuitreiking • winnaars en verliezers • afronding
2.13	Positief inspelen op het publiek.	
2.14	Omgaan met onvoorziene omstandigheden.	
2.15	Opruimwerkzaamheden tot op het eind correct uitvoeren.	<ul style="list-style-type: none"> • recyclage • verantwoordelijkheid • taakverdeling
2.16	Team en eigen inbreng evalueren.	

Pedagogisch didactische wenken

- ✓ Een voorstellig uitwerken en uitvoeren is meestal een groepsgebeuren.
- ✓ In functie van een GIP kunnen individuele opdrachten gegeven worden, kaderend binnen het geheel.
- ✓ Leerlingen hoeven niet voor alle showelementen even goed te presteren. Er mag een duidelijke inbreng zijn volgens de eigen talenten en creativiteit. Wel wordt verwacht dat ze met elk onderdeel kennismaken en aan de basisvereisten voldoen. (zingen, dansen, presenteren, toneel spelen, muziek spelen, grappen vertellen...)
- ✓ Het is goed dat na elke opdracht of deelopdracht een evaluatie volgt. Leerlingen leren ook zichzelf en hun team evalueren. Belangrijk hierbij is dat er werkpunten geformuleerd worden en dat deze bij volgende opdrachten worden opgevolgd.

3	Reserveren en verkopen van activiteiten en verblijf in het eigen bedrijf.	Klantgericht Organisatiegericht
	Leerplandoelstellingen	Ondersteunende kennis, vaardigheden en attitudes
3.1	Diverse categorieën opsommen van de aangeboden overnachtingsmogelijkheden binnen enkele: - campings; - vakantieverblijven.	
3.2	Diverse activiteiten, excursies en verhuurmateriële opsommen binnen enkele:	

- campings; - vakantieverblijven; - recreatiedomeinen/attractieparken.	
3.3 De juiste prijs aan de klant meedelen, rekening houdend met categorie, aantal personen, periode, kortingen.	
3.4 Duidelijk communiceren om de juiste behoefte van de klant te achterhalen.	<ul style="list-style-type: none"> • fysiek contact • telefonisch • digitaal • technieken van actief luisteren
3.5 Producten en diensten overtuigend aan de man brengen.	<ul style="list-style-type: none"> • verkoopsgesprek • argumentatie • cross-selling • up-selling • alternatieven
3.6 Gepast reageren bij problemen en weerstanden in verkoops- en reservatiegesprekken.	<ul style="list-style-type: none"> • bedrijfsprocedures • positieve formuleringen • aangepaste oplossingen
3.7 Een order/reservatie correct afhandelen m.b.v. ICT.	<ul style="list-style-type: none"> • nauwkeurigheid • documenten • betalingen • voorschotten • waarborg • bevestiging • correcte opslag van documenten
3.8 Handschrift verzorgen.	<ul style="list-style-type: none"> • hoofdletters:drukletters • Arabische en Romeinse cijfers
3.9 Gevolgen van fouten in reservaties opnoemen: - voor de klant; - voor het bedrijf.	<ul style="list-style-type: none"> • overboeking • dubbele boeking • onbeschikbaarheid/laattijdige beschikbaarheid • meerwaarde/minwaarde/upgrade • problemen binnen een groep
3.10 Werken met bestaande gegevensdocumenten, zowel manueel als digitaal: - gegevens invoeren; - gegevens wijzigen; - gegevens filteren; - gegevens sorteren; - eenvoudige berekeningen uitvoeren; - gegevens afdrukken.	<p>voorbeelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rekenblad • inschrijvingslijsten
3.11 Kennismaken met de mogelijkheden van een professioneel reservatiesysteem.	
3.12 Invoeren en wijzigen van gegevens in een professioneel reservatiesysteem. (U) ²	

Pedagogisch didactische wenken

- ✓ 3.1 Er wordt bij voorkeur met concrete voorbeelden gewerkt, bv. de verschillende types appartementen/huisjes binnen een concrete groep, verschillende caravantypes bij een bepaalde aanbieder... bv. gaan bekijken op het camping- en caravansalon of vakantiesalon. Leerlingen kunnen zich geleidelijk een beeld vormen van diverse categorieën/comfortniveaus.
- ✓ 3.2 Er wordt bij voorkeur met concrete voorbeelden gewerkt, bv. het aanbod van de gekende groepen vakantieparken, Disneyland...

² Het werken met een professioneel reservatiesysteem is mogelijk indien de bedrijven een systeem aan de school ter beschikking stellen, bv. in functie van de samenwerking voor de stages.

- ✓ Er zijn vele vormen van reservatiesystemen, zowel schriftelijk, lijsten, digitaal... Belangrijk is dat leerlingen het belang inzien van correcte lijsten.
- ✓ Leerlingen leren diverse types kennen en leren ermee werken.
- ✓ Met het systeem van de stageplaats wordt voor het vertrek op stage kennisgemaakt. In hoeverre een leerling verwacht wordt hiermee te kunnen werken, hangt samen met het ter beschikking stellen van oefenmateriaal of oefensessies van de aanbieder van de stageplaats.

4 Het eigen handelen afstemmen op de socio-culturele kenmerken van de internationale bestemming.		klantgericht
Leerplandoelstellingen	Ondersteunende kennis, vaardigheden en attitudes	
4.1 De begrippen cultuur, subcultuur en stereotypes met voorbeelden verduidelijken.		
4.2 Het begrip interculturaliteit in eigen woorden uitleggen.		
4.3 Respectvol omgaan met mensen met een andere culturele achtergrond: - toeristen; - klanten; - collega's; - lokale bevolking.	voorbeelden: <ul style="list-style-type: none"> • Groeten/begroeten • eetgewoontes • dagindeling (wanneer eten, rusten) • kledij • relatie: man/vrouw • vrijetijdsbestemming • godsdienst • do's en don'ts mogelijke werkplaatsen buitenland: <ul style="list-style-type: none"> • West-Europa • Oost-Europa • Middellandse Zee gebied (Turkije, Griekenland, Marokko....) 	
4.4 Bronnen raadplegen over de zeden en gewoontes van mogelijke werkplaatsen in het buitenland, binnen de toeristisch-recreatieve sector.		
4.5 Enkele lokale basiswoorden gebruiken en met non-verbale taal contacten leggen met de lokale bevolking (indien die geen Nederlands/Frans/Engels of Duits begrijpt).	voorbeelden basiswoorden: <ul style="list-style-type: none"> • goedmorgen/goedemiddag/goede avond/hallo/dag • ik ben... • gisteren/ morgen • ja/nee • dank u • ik weet het niet • ik begrijp het niet met non-verbale symbolen = met handen en voeten iets kunnen uitleggen.	
4.6 Informatie inwinnen over de doelgroepen die mogen verwacht worden op een bestemming.		

Pedagogisch didactische wenken

- ✓ Steeds met concrete voorbeelden werken of met voorbeelden van hoe het niet moet.
- ✓ 4.5 in de eerste plaats werken in functie van de stageplaats. Indien men daar de courante talen spreekt, een ander courant voorbeeld kiezen, bv. Spanje, Tunesië...
- ✓ Voldoende aandacht besteden aan de attitudes.

5 Inzicht verwerven in diverse aspecten van het leven op een buitenlandse stage/werkplaats en zich hierop voorbereiden.		Organisatiegericht Teamgericht
Leerplandoelstellingen	Ondersteunende kennis, vaardigheden en attitudes	
5.1 Diverse aspecten van de stageplaats leren kennen.	<ul style="list-style-type: none"> • socio-economische situatie • cultuur • klimaat/natuur • infrastructuur • accommodatie • bereikbaarheid 	
5.2 Eigen beginsituatie en behoeften onderzoeken.	<ul style="list-style-type: none"> • ervaring(en) • sterktes en zwaktes 	
5.3 Instaan voor het eigen welzijn en welbevinden.	<ul style="list-style-type: none"> • budgetbeheer • eetpatroon • slaappatroon • eigen hygiëne • orde en netheid leefomgeving • gezonde ontspanning • timemanagement • invulling vrije tijd • positieve ingesteldheid 	
5.4 Professioneel en positief samenwerken met het eigen team.	<ul style="list-style-type: none"> • duidelijke afspraken • verantwoordelijkheden binnen het team • afbakening van grenzen • assertiviteit • respect • conflicthantering 	
5.5 Bij problemen zich wenden tot de verantwoordelijke.	<ul style="list-style-type: none"> • goede communicatie • teamleden/verantwoordelijke • stagebegeleider als vertrouwenspersoon • dagboek 	
5.6 Contact onderhouden met het thuisfront.	<ul style="list-style-type: none"> • via moderne communicatiemiddelen • voorbereiding 	
5.7 Zelfstandig instaan voor bereiding maaltijden en onderhoud. (U) ³		

Pedagogisch didactische wenken

- ✓ De beginsituatie is voor elke leerling verschillend, gaande van ervaring met alleen weg zijn van thuis, al dan niet voor lange duur, tot nog nooit weg geweest te zijn. Goed is om leerlingen hun eigen beginsituatie te laten onderzoeken, waarbij ze dan zelf hun sterktes en zwaktes kunnen afleiden. Hiermee kan individueel verder worden gegaan. Leerlingen kunnen bv. zelf een actieplan opstellen en hier onder begeleiding mee aan de slag gaan. De leerkracht kan coachen.
- ✓ Heel wat aspecten zijn gelijklopend voor de hele leerlingengroep en kunnen voor de hele leerlingengroep samen worden bekeken. Eventueel kan in groepjes gewerkt worden, volgens de stageplaats.

³ De noodzakelijkheid hiervan is afhankelijk van de stageplaatsen.

6 Informatie verwerven en doorgeven in Nederlands en 2 moderne vreemde talen (*)⁴.		Klantgericht Organisatiegericht
Leerplandoelstellingen	Ondersteunende kennis, vaardigheden en attitudes	
6.1 Informatie zoeken i.v.m. het eigen bedrijf en de omgeving.	In Nederlands, Frans en Engels : <ul style="list-style-type: none"> • informatie verzamelen en klaarleggen • bereidheid om de eigen kennis van het bedrijf en de omgeving voortdurend te actualiseren • grondplannen en kaarten met bijhorende legende • routebeschrijvingen 	
6.2 Toeristen/recreanten informeren en attenderen op de activiteiten en faciliteiten die het bedrijf aanbiedt.		
6.3 Bezoekers wegwijzen maken in het bedrijf en de omgeving.		
6.4 Informatie geven over de toeristisch-recreatieve mogelijkheden in de omgeving.		
6.5 Commerciële doelen van het bedrijf nastreven.		
6.6 Op een duidelijke en ordentelijke manier mededelingen kenbaar maken.	<ul style="list-style-type: none"> • enkele voorbeelden van diverse commerciële doelen binnen de internationale toeristisch- recreatieve sector • manieren van afficheren • mededelingen bekendmaken • zichtbaarheid • geschikte plaats • netheid 	

Pedagogisch didactische wenken

- ✓ Deze doelstellingen kunnen gecombineerd worden met de communicatiedoelstellingen van 1.
- ✓ Het is niet de bedoeling dat de leerlingen een ruime toeristische kennis hebben en kunnen doorgeven. Belangrijk is dat ze steeds enkele voorstellen kunnen doen aan de bezoekers en hierover ook de praktische inlichtingen kunnen geven zoals bereikbaarheid, openingsuren, toegangsgelden. Dit moeten ze niet van buiten kennen, maar snel en efficiënt opzoeken.
- ✓ 6.6 hier is er vooral aandacht voor de manier waarop men mededelingen kenbaar maakt. De tekstuele aspecten kwamen in 1.7 aan bod. Er is eveneens aandacht voor het verwijderen van verouderde berichten, de actualiteitswaarde van de berichten, belangrijke en minder belangrijke berichten...

7 Meewerken aan het activiteitenprogramma voor diverse doelgroepen.		Klantgericht Organisatiegericht Teamgericht
Leerplandoelstellingen	Ondersteunende kennis, vaardigheden en attitudes	
7.1 Activiteiten voorbereiden in functie van een doelgroep.	<ul style="list-style-type: none"> • doelgroepen • draaiboek 	
7.2 Enkele typische animatieactiviteiten van zomerse vakanties verzorgen (*) ⁵ : <ul style="list-style-type: none"> • als lid van een team; • zelfstandig. 	<ul style="list-style-type: none"> • typische zomeractiviteiten met inbegrip van diverse wateractiviteiten • typische winter- en indooractiviteiten • speldidactiek • groepsdidactiek • organisatiesystemen 	
7.3 Enkele typische animatieactiviteiten van wintervakanties verzorgen: <ul style="list-style-type: none"> • als lid van een team; • zelfstandig. 		
7.4 Deelnemers uitnodigen, verwelkomen, motiveren en korte instructies geven in Nederlands en 2 moderne		

⁴ samenwerking met de taalvakken

⁵ samenwerking met LO

vreemde talen. (*) ⁶	
7.5 Gepast omgaan met gewenst en ongewenst gedrag.	
7.6 Flexibel omgaan met onvoorziene omstandigheden.	
7.7 Het eigen handelen en dat van het team evalueren en bijsturen.	<ul style="list-style-type: none"> • belang en doel van kritische reflectie • formulering werkpunten

8 Zorg dragen voor de veiligheid van de vakantiegangers, de eigendommen en de omgeving.		Klantgericht Organisatiegericht
Leerplandoelstellingen	Ondersteunende kennis, vaardigheden en attitudes	
8.1 Zich informeren over de voorschriften en regelgeving t.a.v. arbeidsomstandigheden, aansprakelijkheid, veiligheid en milieu binnen het eigen werkdomein a.d.h.v. concrete voorbeelden.	<ul style="list-style-type: none"> • noodplan • brandpreventieplan • evacuatieplan • verantwoordelijkheden • aansprakelijkheid • verzekering 	
8.2 Spontaan het terrein, de locatie, op voorhand verkennen i.f.v. veiligheidsaspecten.	<ul style="list-style-type: none"> • veiligheidspictogrammen • nooduitgangen • verzamelpunten • brandblusapparaten • AED • onveilige situaties 	
8.3 De juiste instanties of verantwoordelijken verwittigen bij problemen, ook in 2 moderne vreemde talen. (*) ⁷	<ul style="list-style-type: none"> • technisch verantwoordelijken • verantwoordelijken hygiëne • 4 stappen in verwittiging hulpdiensten • noodnummers 	
8.4 Elementaire hygiëne- en veiligheidsvoorschriften kennen en kunnen toepassen.	<ul style="list-style-type: none"> • basis zwembadtechniek/wellness • basisregels i.v.m. omgang voeding 	
8.5 Basisprincipes van eerste hulp kennen.		
8.6 Basisprincipes bij brand kennen.		
8.7 Basisterminologie i.v.m. hygiëne, veiligheid, preventie en medische problemen in 2 moderne vreemde talen kennen en vlot toepassen in noodsituaties.		
8.8 Recreanten/toeristen wijzen op onveilig gedrag en kordaat optreden indien nodig.		
8.9 Recreanten /toeristen op een correcte manier. instructies geven i.v.m. de noodzakelijke vereisten bij een activiteit.		
8.10 Omgaan met mensen/groepen bij incidenten.	<ul style="list-style-type: none"> • taakverdeling • panieksituaties • empathie • verantwoordelijkheid 	

Pedagogisch-didactische wenken

- ✓ Hier zijn zeker de juiste attitudes van groot belang.

⁶ samenwerking met de taalvakken

⁷ samenwerking met taalvakken

- ✓ Voor eerste hulp en bij brand verwachten we niet dat de leerlingen zelf gaan blussen of reanimatietechnieken toepassen. Wel verwachten we dat ze de basisprincipes van dit alles kennen om snel en efficiënt te kunnen optreden en vooral om geen foute handelingen uit te voeren. Zo leren ze bv waarom een brandgaspel nooit voor andere doeleinden te gebruiken of te anticiperen op het aankomen van de hulpverlening. Zo weten ze ook wanneer men moet hulp vragen en leren ze de hoogdringendheid inschatten.
- ✓ Vele van deze principes kunnen verduidelijkt worden via filmmateriaal.
- ✓ Er dient op gewezen te worden dat veiligheidsvoorschriften, en dan vooral de correcte naleving ervan, in vele landen minder strikt toegepast worden als bij ons. Het is belangrijk de leerling er op te wijzen om in alle gevallen de aangeleerde veiligheidsvoorschriften toe te passen, waar het kan. Eventueel neemt men contact op met de stagementor/stagebegeleider.

7 Minimale materiële vereisten

7.1 Algemeen

Om de leerplandoelstellingen bij de leerlingen te realiseren dient de school minimaal de hierna beschreven infrastructuur, materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen, die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu.

Dit alles is daarnaast aangepast aan de visie op leren die de school hanteert.

Het is hier noodzakelijk dat men de nodige ruimte voorziet.

7.2 Infrastructuur

- EEN MULTIMEDIAAL LOKAAL met de nodige nutsvoorzieningen.
Dit lokaal doet in de eerste plaats dienst als inspirerende leeromgeving. Het straalt vrije tijd en vakantie uit.
Om leerlingen toe te laten actief bezig te zijn, is een klassieke klas/klasopstelling niet nodig noch gewenst. Een flexibele opstelling is noodzakelijk om diverse activiteiten te kunnen uitvoeren en inoefenen. Belangrijk is ook dat er lawaai gemaakt kan worden zonder de andere klassen te storen: er wordt geoefend met show, zang en dans. Bij grotere groepen is het ook zinvol dat leerlingen met diverse opdrachten bezig zijn in hetzelfde of aanpalend lokaal.
- BUITENRUIMTE: vele activiteiten vereisen ook 'buitenruimte'. Afhankelijk van de opdrachten dient de nodige infrastructuur extern gezocht worden. Belangrijk daarbij zijn de authenticiteit maar ook de haalbaarheid qua verplaatsing en kosten. Bij zomeractiviteiten behoren ook wateractiviteiten die buiten de school moeten kunnen worden uitgevoerd en ingeoeffend.
- DE BERGRUIMTE met de nodige nutsvoorzieningen om materialen, leermiddelen en didactisch materiaal op te bergen. Goed is dat dit kan worden afgesloten zodat er ook dure apparatuur kan worden opgeborgen, zoals muziekkaparaatuur.
- ZONE om het afval te sorteren en te stockeren.

7.3 Materiële en didactische uitrusting

In functie van het realiseren van de doelen is het van belang dat onderstaand materieel beschikbaar is in het lokaal/de lokalen voor recreatie.

ALGEMEEN

- Onderhoudsproducten
- Materieel voor afvalsortering rekening houdend met de richtlijnen van het plaatselijk bestuur

SPECIFIEK

- (digitaal) bord.
- scherm en projectiemogelijkheid.

- Visuele ondersteuning van leerstofonderdelen

- **Een balie** (baliesimulatie) met de bijhorende functies:
  - telefoondienst;
  - computer met reservatiemogelijkheid;
  - internet;
  - kassasysteem.

- **Apparatuur:**
  - moderne muziek- en beeldapparatuur , ook voor opnames, aan te sluiten op computers;
  - computers met voldoende mogelijkheden voor tekstverwerking, rekenblad, multimedia en creatief ontwerp; een reservatieprogramma/reservatiedocumenten in functie van de stageplaatsen;
  - micro en luidsprekers, megafoon;
  - GPS;
  - opname en afspeelapparatuur.

- **Materialen** voor sport/spel/muzisch-creatieve activiteiten:
  - sportmateriaal voor binnen en buiten;
  - spelmateriaal voor binnen en buiten;
  - creatief materiaal voor jong en oud.

- **Software**

Het leerplan legt geen specifieke softwarepakketten op. Het gebruikte softwarepakket moet toereikend zijn om de leerplandoelstellingen en leerinhouden te realiseren, het moet voldoende actueel zijn en bij voorkeur overeenstemmen met algemeen gangbare software. De keuze voor een bepaald pakket wordt gemaakt in onderling overleg tussen alle betrokken leraren, met inbegrip van de leraren verantwoordelijk voor de integratie van de informatica binnen andere vakken. Er wordt bij voorkeur rekening gehouden met de stageplaatsen waar de leerlingen zullen terecht komen.

Er dient voldoende didactisch materiaal beschikbaar te zijn voor het bereiken van de doelstellingen. Omwille van de noodzaak van het werken met professionele en recente materialen en benodigdheden, pleiten we voor de beschikbaarheid van materialen en benodigdheden op de school – eventueel tijdelijk door middel van huren of lenen of beschikbaarheid op de stageplaats.

8 Geïntegreerde Proef

In het derde leerjaar van de derde graad van het beroepssecundair onderwijs, ingericht onder de vorm van een specialisatiejaar is de organisatie van een geïntegreerde proef reglementair verplicht. Het algemeen kader daarvoor wordt toegelicht in een VVKSO-Mededeling die u via de directie kunt bekomen.

De proef slaat voornamelijk op de vakken van het specifiek gedeelte. De integratie van andere vakken kan een meerwaarde vormen als die de gip ondersteunen.

De geïntegreerde proef wordt beoordeeld door zowel interne als uit externe deskundigen. Hun evaluatie zal deel uitmaken van het deliberatiedossier.

Het document met specifieke gegevens voor de studierichting is te raadplegen op de website www.vvksso.be via de ingang lessentabellen > 3de graad > bso > specialisatiejaar > Gespecialiseerd recreatiemedewerker.

9 Stage/werkplekleren

Naast vorming op school maakt de stage in deze studierichting deel uit van de opleiding.

De leerling krijgt de mogelijkheid om de op school aangeleerde kennis, vaardigheden en attitudes op de stageplaats in te oefenen en/of uit te breiden.

De vakgroep/leraar kan uit de leerplandoelstellingen de stagedoelstellingen selecteren.

De school is verantwoordelijk voor de organisatie van de stage.

De stage moet altijd gebeuren conform de omzendbrief betreffende leerlingenstages in het voltijds secundair onderwijs die u kan raadplegen via www.ond.vlaanderen.be/edulex > omzendbrieven > secundair onderwijs > stages.

Invulling van de stage :

- Bij het kiezen van een stageplaats en het vastleggen van de stagedoelstellingen wordt rekening gehouden met het profiel van de individuele leerling.
- De stagedoelstellingen worden geselecteerd uit de leerplandoelstellingen, aangepast aan de mogelijkheden van het stagebedrijf.
- De stage biedt bovendien een meerwaarde om te werken aan verschillende facetten van de algemene doelstelling voor de recreatieve sector.
- De stage gebeurt binnen een internationale context, bij voorkeur in het buitenland. Minimaal gaat de leerling een blokstage doen waarbij hij/zij werkt en leeft binnen een bedrijf, weg van de thuis- en schoolsituatie. De specifieke doelstelling 7 bereidt de leerling hierop voor.
- De stage gebeurt in een internationale context: leerlingen moeten hun kennis van vreemde talen kunnen toepassen. Zowel de klanten als het team kan internationaal zijn.
- Leerlingen kunnen diverse taken uitvoeren in de loop van de stage.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie medelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be)

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer. Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

---

10 Bibliografie

Toerisme Vlaanderen

www.toerismevlaanderen.be

- i.v.m. innovatie: trends en duurzaamheid
- i.v.m. vorming: o.a. communicatie, webcursussen

Lerend netwerk duurzaam en innovatief toerisme/ via via tourism academy

www.lsdialoog.com/?page_id=3520

The International Association of Amusement Parks and Attractions (IAAPA)

www.iaapa.com

A.S. Adventure –outdoor academy

de Animatie Compagnie www.goedesfeer.nl

Jelloo vzw (via info@jelloo.nl) (geven trainingen op gebied van recreatie en alles wat met vrije tijd te maken heeft)

<https://www.pinterest.com> (heel veel knutselideeën)

www.draaiboeken.net (voor show en activiteiten)

<http://www.afsvlaanderen.be> (steeds actuele info i.v.m. interculturaliteit)

<http://www.eurocatering.org/> (eenvoudige tot meer geavanceerde taaloefeningen in diverse talen, vooral binnen de context onthaal)

www.interglot.com (vertaalsite)

Boeken

DE SIMONE, A. & SCHELLENS, T., Cursus Intercultureel werken, 2007-2008. via AFS

STRUBBE, K., Etiquette in het buitenland

Van Halewijck 2009 ISBN 9789056179106 *let wel op, focus ligt op business, niet recreatie. Gratis te vinden op <http://www.culiconsulting.be/order>.*

PIETER VAN NISPEN, ANITA VAN STRALEN, "Culturele competentie, de verrijking door verschillen".

Van Gorcum 2010 ISBN 978902324391

VAN OUDENHOVEN, J.P., Crossculturele psychologie. De zoektocht naar verschillen en overeenkomsten tussen culturen.

Coutinho 2012 ISBN 9789046903100

Reisgidsen

Trotter -> bevat bijna steeds een hoofdstuk "Zeden en gewoontes"

100% Travel met info over locals, lokale gerechten...

Cultuur Bewust! leidraad voor gewoonten en etiquette
uitg ELMAR diverse titels/bestemmingen